

16.7.2017

Itä-Uudenmaan vammaisneuvostojen lausunto luonnokseen laiksi vammaisuuden perusteella järjestettävistä erityispalveluista**YLEISTÄ**

Ajankohta: Vammaisiin liittyvät lait ja asetukset osuvat lausunto- tai kuulemisvaiheeseen kovin usein juuri kesällä, jolloin vammaisia edustavien järjestöjen työntekijät ovat lomalla ja vammaisvaikuttajakin tarvitsisivat hengähdystauon vailla huolia.

Vammaispalvelulaki on vakava huolenaihe, koska vammaisilla ei ole vammattomien tavalla valinnanmahdollisuuksia ja palvelujen epäonnistunut järjestäminen tarkoittaa joutumista pahaan pinteeseen ilman pois pääsyä.

Vammaispalvelut ovat pystyneet kuromaankuilua vammattomien ja vammaisten yhdenvertaisuudessa kovin vaatimattomassa määrin pienemmäksi. Kaikkiin kansalaisiin kohdistetut erilaiset säästötoimenpiteet kuten asiakasmaksujen, kelamatkojen tai lääkkeitten omavastuiden korotukset osuvat yhtä lailla myös vammaisiin. Senkin tähden on erityisen raskasta lukea hallituksen uudistukselle määräämästä 61 miljoonan euron säästötavoitteesta sekä kuntien tehtävien ja velvoitteiden vähentämisestä. Oma ihmettelynaiheensa on se, että liikennekaaren kautta asetetaan lisäksi vammaisia koskeva sekä kelamatkojen että vpl-matkojen 10% säästötavoite, vaikka sote-palvelujen keskittäminen eli siirtäminen kauemmas kansalaisista lisää kuljetustarvetta.

Esteetön joukkoliikenne, esteetön rakentaminen ja esteetön suunnittelu vähentäisivät kustannuksia, mutta ne eivät tunnu olevan hallituksen tavoitteena.

Lakiesityksen sinänsä asiallisia tavoitteita ei mielestämme voi saavuttaa luonnokseen sisältyvien säästövaatimusten, palvelujen rajaamisen ja maksulliseksi muuttamisen seurauksena. Mielestämme lain tarkoitus ei täyty yksittäisten vammaisten kohdalla käytännön tasolla niin yhdenvertaisuuden, osallisuuden ja yhteiskuntaan osallistumisen, itsenäisen suoriutumisen ja itsemääräämisoikeuden toteutumisen kuin yksilöllisen tarpeiden mukaisten, riittävien ja laadultaan hyvien palvelujen suhteenkaan.

Lakiehdotus asettaa vammaispalvelulain mukaiset palvelut viimesijaisiksi muihin lakeihin nähden. Jos muun lain perusteella annettavat palvelut katsotaan riittäviksi, vammaisen joutuu maksamaan palveluista asiakasmaksun, vaikka tarve juontuu vammasta. Tässä kohtaa esitys epäonnistuu, koska vammaisen yhdenvertaisuuden ei pidä olla maksullista. Kun palveluja annetaan vammaisuuden perusteella, niiden tulee olla maksuttomia.

Vammaispalvelulakiluonnos ei aseta ikääntymiselle ikärajaa. Vanhuspalvelulaki sen sijaan asettaa, jolloin se voi viedä kuljetuspalvelumatkat vammaisilta. Asiakasta koskeva asia on käsiteltävä ja ratkaistava siten, että ensisijaisesti otetaan huomioon asiakkaan etu. Jos asiakkaalle on parempi käyttää Vammaispalvelulakia, niin silloin sitä on käytettävä.

16.7.2017

Palvelujen yhdenvertaisuuden ja tarkoituksenmukaisuuden vuoksi ehdotamme eräitä tekstimuutoksia. Uuden aluehallintomallin (maakunnat) ja uuteen valmisteluun siirtyneen ns. valinnanvapauden toiminnallis-sisällölliset ratkaisut eivät ole vielä tiedossa, joten kommenttimme ehdotuksineen koskevat vain tätä lakiluonnosta toki sillä toivomuksella, että Itä-Uudenmaan vammaisneuvostojen näkemykset otetaan huomioon lakimuutoksen valmistelussa nyt ja hyödynnetään muussakin asiaan liittyvässä valmistelussa.

Koska lakiluonnos sisältää viitauksia lakeihin, joiden valmistelu on vielä kesken, on välttämätöntä asettaa myös vammaispalvelulaki uudelle lausutokierrokselle sen jälkeen, kun nyt keskeneräisten lakien vaikutus vammaispalvelulakiin varmistuu.

Luku 1. Yleiset säädökset

Vaikka vammaispalvelulakiluonnos ei määritä ikääntyvälle tiettyä ikärajaa, ensisijaiseksi asetettu vanhuspalvelulaki tekee niin mainitessaan vanhuseläkkeen alkamisajankohdan. Vammattomat 63/65-vuotiaat eivät vielä kärsi vanhuudenheikkoudesta, vaan usein kiertävät maailmaa, ovat mahdollisten lastenlastensa tukena ja viettävät aktiivista elämää. Vammaisuus ei ole ikäsidonainen, vaan vaikeuttaa elämää kaiken ikäisenä. Vammaiset tarvitsevat iästä riippumatta palveluasumista, kuljetuspalveluita yms. voidakseen osallistua yhdenvertaisesti. **Tästä syystä vanhuspalvelulakia ei missään tapauksessa pidä asettaa ensisijaiseksi ikääntyvien vammaisten eikä myöskään ikääntyneinä vammautuvien kohdalla.** Jo nyt joillakin paikkakunnilla vammaisia on pyritty siirtämään ikään vedoten epätarkoituksenmukaisten ja riittämättömien vanhuspalveluiden piiriin, ja toisaalta vanhuseläkeikäisenä vammautuvat jäävät kokonaan ilman riittäviä vammaispalveluita. Uuden lain tulee suojata ikääntyviä vammaisia näiltä virheellisiltä käytännöiltä.

Uudessa vammaispalvelulaissa tulee huomioida lasten ja nuorten erityinen asema ja oikeudet. Laissa on tärkeää huomioida kasvun ja kehityksen tukeminen kohti itsenäisyyttä ja mahdollisuutta osallistua.

Luku 2. Erityispalvelut

7 § Avun ja tuen tarpeisiin vastaavat palvelut

1. momentin kohdat 1-7 kohdat ovat luokiteltavissa lain tarkoittamiksi subjektiivisiksi oikeuksiksi. Näin ollen mom. 2 tekstistä on poistettava sanat ”määrärahojen puitteissa”, jolloin momentti kuuluu: [Maakunnan tulee siis lisäksi antaa vammaiselle henkilölle tässä laissa tarkoitettua taloudellista tukea tai muita lain tarkoituksen toteuttamiseksi tarvittavia palveluja.](#)

9 § Henkilökohtainen apu

2. mom. maininta ”voimavaroista” kääntyy erityisesti kehitysvammaisia henkilöitä vastaan ja tulee tarkoittamaan palvelujen heikkenemistä ja perhekohtaisten kustannusten kasvua. Tämän vuoksi po. momentin toinen lause tulee poistaa. Kaikilla vammaisilla on oltava yhdenvertainen mahdollisuus saada henkilökohtainen apu, jotta laki ei syrji osaa vammaisista.

[Poistettava lause: Jos avun ja avustamisen tarve perustuu pääasiassa hoivaan, hoitoon ja valvontaan, olisi siihen vastattava muulla tavoin kuin henkilökohtaisella avulla.](#) Tämä on ristiriidassa lain laajan avun ja tuen määritelmän kanssa.

16.7.2017

10 § Henkilökohtaisen avun toteuttaminen

On hyvä, että henkilökohtaisena avustajana voi erityisestä syystä toimia vammaisen henkilön omainen tai muu läheinen henkilö, jos se on vammaisen henkilön edun mukaista.

Ehdottoman torjuttavaa on, että maakunnalle varataan mahdollisuus rajata mitkä 1. momentin sisältämistä henkilökohtaisen avun toteutustavoista se hyväksyy toteutettaviksi. Yleisimmin käytetyn ja edullisimman työnantajamallin jättäminen pois ”kevennetyn palvelurakenteen” nimissä **rajoittaa vammaisten henkilöiden valinnanvapautta** ja mahdollisuutta löytää tarpeita vastaava henkilökohtainen avustaja. Tämä on ristiriidassa sen kanssa, että henkilökohtainen apu tulee toteuttaa turvaamaan vammaisen tarpeet ja käyttäen hänen itsensä parhaaksi kokemaa palvelutyyppejä. Vammaispalvelulain ja vammaispalvelujen käytäntöjen tulee lähteä palveluntarvitsijoiden eikä sosiaalityön tai palveluntarjoajien tarpeista. Maakunnat on siksi velvoitettava tarjoamaan henkilökohtaista apua kaikilla järjestämistavoilla. Palkanmaksu ja muut työnantajamallin velvoitteet voidaan ulkoistaa olemassa oleville palveluntarjoajille. [Kaikkia kolmea henkilökohtaisen avustajan järjestämistapaa pitää voida myös yhdistellä, esim. hoitaa pääasiallisesti työnantajamallilla, mutta vuosi- ja sairauslomien aikana käyttää ostopalveluja.](#)

3. momenttiin on lisättävä, miten asiakassuunnitelmaa toteutetaan tilanteissa, joissa suunnitelman tarkoittama vammaisen hoito ja turvallisuus yllättäen vaarantuu. Eli kuka vastaa ja millä menettelyllä siitä, että [henkilökohtaisen avustajan tuki todella on käytettävissä](#). Mielestämme maakunta on viimekädessä vastuullinen, mutta tämän toteamisen lisäksi on selkeästi ilmaistava vastuun toteutustapa.

Vammaispalveluiden tulee olla käyttäjilleen maksuttomia. Nyt maksuttomuus koskee vain työnantajamallia, mikä ei ole yhdenvertaista. Ehdotamme seuraavan momentin lisäämistä 9 pykälään: [Maakunnan on korvattava henkilökohtaisen avun käyttämisestä aiheutuneet kohtuulliset kulut vammaiselle henkilölle.](#)

13 § Lasten asumisen järjestäminen

Ehdotus: [Poistetaan mom. 3.](#)

Vammaisen lapsen asumisjärjestelyt on aina toteutettava vammaislainsäädännön kautta, jollei ole perusteltua syytä lastensuojeluun. Jos vammaisuus on syynä siihen, että lapsi asuu poissa kotoa, vanhemmilta/lapsen huoltajilta ei tule periä lapsen elatuksesta yms. aiheutuvia kustannuksia. Perustelu: Vammaisuus tuo itsessään vanhemmille monenlaisia lisäkustannuksia. On syytä tukea perhettä, ei asettaa lisärasitetta lapsen terveydentilan vuoksi.

14 § Tuki esteettömään asumiseen

Lisäys / täsmennys 1. momenttiin:

Yhteishuoltotilanteissa lapsella voi olla kaksi tosiasiallista asuntoa (esim. vuoroviikkohoito). [Pykälässä on turvattava tarpeelliset muutostyöt tarvittaessa molempiin koteihin.](#)

Lakiin on lisättävä maininta siitä, että [asumisen vaatimat muutokset puretaan tarvittaessa](#) (esim. muutto muualle) maakunnan kustannuksella (esim. asunnon omistajan vaatimus). Vammaisen ei voi ottaa vastaan tarvitsemiaan muutostöitä, jos häntä velvoitetaan maksamaan muutosten

16.7.2017

palauttaminen. Muutostyöt voidaan ohjeistaa toteutettavaksi niin, että niiden palauttaminen on helppoa.

1. momentin maininta ”Maakunta voi myös antaa...” sisältää vahvan eriarvoistavan erityisharkinnan. Lause tulee muuttua: Maakunnan [tulee antaa](#) edellä mainittuja välineitä sekä muita teknisiä ratkaisuja korvauksetta vammaisen henkilön käytettäväksi.

17 § Liikkumisen tuki ja palvelut

Täydennys 1. momentin kohtaan 4) vapaa-ajan toimintaan, sosiaaliseen ja [yhteiskunnalliseen](#) osallistumiseen ja muuhun tavanomaiseen elämään kuuluvaan toimintaan. Perustelu: Vammaisten ihmisoikeussopimus painottaa vammaisten osallisuutta. Vammaispalvelulain on tärkeää huolehtia siitä, ettei esim. kuljetuspalvelumatkojen puuttuminen muodostu välilliseksi esteeksi tämän toteutumiselle.

18§ Liikkumisen tuen ja palvelujen toteuttaminen

1.mom

Edellä 17 §:n 2 momentissa tarkoitettujen kuljetuspalvelujen määrää ja alueellista ulottuvuutta arvioitaessa on otettava huomioon vammaisen henkilön liikkumisen tarve, muut käytettävissä olevat palvelut ja matkan tarkoitus. Lisäksi arvioinnissa on otettava huomioon vammaisen henkilön käytössä olevaan, hänen liikkumistarpeisiinsa sopivaan, autoon saatu julkinen tuki.

Useimmat suomalaiset liikkuvat omalla tai perheen autolla ja se on myös monille vammaisille sopivin liikkumismuoto. Kuljetuspalvelujen minimi eli standardipäätös 18 matkaa kuukaudessa ei riitä normaaliin elämään: ruoka, vaatteet, kodinkoneet, muut normaalit hankinnat, apteekki, ystävät, sukulaiset, viranomaiset, harrastukset, yhdistystoiminta, liikunta, kulttuuri, taide, teatteri, matkat, virkistystoiminta... Näitä ei voi pystyä hoitamaan lähtemällä kodista vain kaksi kertaa viikossa. Yhteiskunnalle olisikin edullisinta tukea vammaisten auton hankintaa selvästi nykyistä voimakkaammin. [Auto voisi olla oma, osamaksulla ostettu, liisattu, vuokrattu, yhteiskäyttöauto, kimppa-auto tai muu vammaisen valitsema tapa toteuttaa liikkumistarpeensa ja tuki olisi osa liikkumisen henkilökohtaista kokonaistukea. Käytännössä malli vähentäisi merkittävästi kuljetuspalvelujen käyttöä ja kasvupaineita. Oma auto parantaisi ja pidentäisi vammaisen aktiivista elämää ja mahdollisuutta asua kotona ja vähentäisi siten myös palvelu- ja laitosasumistarvetta.](#)

On hyvä, että lakiesitys pyrkii ottamaan huomioon yksilölliset tarpeet. Jotta lopputulos ei riipu yksittäisen työntekijän tavasta hahmottaa asioita, on lakiin kirjattava mahdollisuus [huolehtia ikääntyvistä vanhemmista ja pitää yhteyttä sukulaisiin ja ystäviin](#). Samoin on tarpeellista kirjata, että päätöksen tulee pohjautua siihen, mitä [vammaisen itse pitää oman elämänsä kannalta tärkeänä ja tarpeellisena](#).

Kuljetuspalvelumatkoja vammaisen työhön, opiskeluun ja päiväaikaiseen tai muuhun osallisuutta tukevaan toimintaan on järjestettävä niihin välttämättä tarvittava määrä. Kuljetuspalvelua vapaa-ajan toimintaan, sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja muuhun tavanomaiseen elämään kuuluvaan toimintaan on järjestettävä siten, että henkilö voi tehdä vähintään 18 yhdensuuntaista matkaa kuukaudessa asuinkunnan tai lähikunnan alueella. Vammaisen tulee voida [jaksottaa myönnettyjä matkoja esim. kuuden kuukauden aikana](#) haluamilleen kuukausille

16.7.2017

aiemman lakiluonnoksen tarkoittamalla tavalla. Joustavuus ei tuo lisäkustannuksia, mutta lisää vammaisten itsemääräämisoikeutta ja mahdollisuuksia toimia kodin ulkopuolella haluamanaan ajankohtana. Kuljetuspalvelujamatkoja on voitava tarvittaessa käyttää [myös muualla kuin koti- ja lähikunnassa ilman eri hakemusta](#).

Lakiluonnoksen mukaan kuljetuspalveluun oikeutettujen henkilöiden matkoja on yhdisteltävä toteutettavaksi samalla kulkuneuvolla, ellei matkojen yhdistely aiheuta matkustusajan kohtuutonta pitenemistä tai muuta kohtuutonta haittaa palveluun oikeutetulle. [Tässä ”kohtuuttomuus” on arvioitava vammaisen omaan rasisensietokykyyn ja muihin tarpeisiin nähden, ei muihin kuljetuspalvelun käyttäjiin verraten](#).

Muita huomioita:

Pakonomainen matkojen yhdistely vähentää kuljetuspalvelun käytettävyyttä ja tuo enemmän lisäkustannuksia kuin joustava toimintatapa toisi. Esim. Kelamatkoja on yhdistelty tavalla, jossa ihmisiä kierrätetään pitkiä reittejä, vaikka jakaminen kahteen eri suuntaan lähtevään autoon tulisi maksajataholla huomattavasti edullisemmaksi.

Yhdistelymatkojen yksi ongelma on se, etteivät ne mahdollista lyhyitä pysähdyksiä ja useamman asian hoitamista samalla matkalla, mistä seuraa, että useamman asian hoitamiseksi tarvitaan monta erillistä matkaa lähtömaksuineen ja muine lisineen.

Yhdistelymatkojen toinen ongelma on aikataulujen pitävyys. [Myös vammaisen henkilön on voitava saapua ajoissa](#) tilaisuuksiin, kokouksiin ja tapaamisiin ja palata niiden päätyttyä ilman kohtuutonta taksin odotusaikaa. On ikävää olla perillä vasta kun toiset lähtevät jo pois ja jäädä tunniksi odottamaan taksia, kun tilaisuus päättyy. Jos tämä ei onnistu yhdistelymatkoina, on varattava mahdollisuus irrotettuun matkaan.

Yhdistelymatkat ovat ongelmallisia tilanteissa, joissa vammaisen tarvitsee apua esim. kauppamatkallaan, mutta hänelle ei ole myönnetty avustajatunteja sitä varten. Kuljettaja ei voi yhteiskuljetuksen aikana tarjota samaa apua kuin yksin matkustavalle.

Henkilön toimintarajoitteesta johtuva avun ja tuen tarve ennen ja jälkeen matkan taikka sen aikana voi myös olla este matkojen yhdistelylle, samoin henkilön vamman tai sairauden aiheuttama vaara tai vaikeus olla samassa tilassa muiden henkilöiden kanssa tai sietää esimerkiksi melua.

Vammaisten nykyistä suurempi työllistymisen joko palkansaajina tai yrittäjinä on koko yhteiskunnan edun mukaista. Myös kuljetuspalvelujen pitää tukea tätä tavoitetta. Työelämän muutokset ovat johtaneet siihen, että monet työt ovat liikkuvia. [Työpäivän aikana tarvittavien siirtymisten pitää olla mahdollisia ja työtilanteen mukaan joustavia myös kuljetuspalveluja tarvitseville vammaisille](#). Vammaisen yrittäjän yrittäjäyys on joka tapauksessa haastavampaa kuin terveen ja asiakastapaamiset on voitava hoitaa joustavasti. Nykyiset kuljetuspalvelukeskusten toimintatavat aiheuttavat vammaisyrittäjälle kohtuutonta odotusta, johon voi kulua helposti 2-3 tuntia työpäivästä.

Lakiluonnos ohjaa vahvasti matkojen yhdistelyyn, mikä lähenee joukkoliikenteen palveluja ja jättää huomiotta, että juuri joukkoliikenteen yhteensopimattomuuden takia vammaisten kuljetuspalvelu nykyisessä muodossaan on tarpeen. Siksi lain pitää antaa [riittävästi suojaa niille](#),

16.7.2017

jotka tarvitsevat yksilöllisistä syistä irrottamista yhteiskuljetuksista. Luonnosteksti ei riitä takaamaan sitä.

Haja-asutusalueilla taksiliikenne perustuu suurelta osin pienien yrittäjien toimintaan sekä koulu- ja kuljetuspalvelukuljetuksiin. **Kaikki osapuolet tuntevat paikalliset tarpeet ja tavat ja mukauttavat kuljetustarpeensa niiden mukaisesti jo nykytilanteessa.** Myös ennakoimattomiin muutoksiin pystytään reagoimaan paikallisesti nopeasti. Jos kuljetuspalvelu-tilaukset keskitetään isoihin keskuksiin, se voi johtaa pienten taksiyrittäjien karsiutumiseen, mikä huonontaa, vähentää ja vääristää kilpailua ja voi johtaa hintojen nousuun.

Taksilla, invataksilla tai muulla vastaavalla tapahtuvan kuljetuksen hinnan pitää olla korkeintaan **joukkoliikennemaksun kustannuksia vastaava hinta**, jonka palveluntarvitsija maksaa joko matkan päättyessä tai myöhemmin. Lain tulee rajata pois kulkemisen estävä käytäntö, jossa palveluntarvitsija joutuu maksamaan ensin matkan koko hinnan ja saa palautuksena rahansa vasta myöhemmin. **Taksin tilaaminen ei saa maksaa vammaisille normaalia puhelintaksaa enemmän**, koska se on julkista liikennettä korvaava palvelu.

19 § Taloudellinen tuki

Vakiomalliseen välineeseen tai muihin teknisiin ratkaisuihin sekä autoon tai muuhun kulkuvälineeseen tehdyt toimintarajoitteen edellyttämät välttämättömät muutostyöt korvataan kokonaan. **Määrärahamaininta tulee poistaa**, koska se vaarantaa mahdollisuuden saada muutostöitä lainkaan.

20 § Muut palvelut

Yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi ehdotamme tekstimuutosta: **Maakunta järjestää tämän lain mukaisina tarpeellisia palveluja.**

Ilman velvoittavaa muotoa tarpeelliset ja välttämättömät palvelut jäävät säästösyistä myöntämättä.

Muita huomioita:

Vammaisuuden perusteella myönnettävien palveluiden on säilyttävä kokonaisuudessaan maksuttomina, jotta vammaiset henkilöt voivat päästä yhdenvertaiseen asemaan sekä keskenään että suhteessa muihin.

On erittäin tärkeää, että muutoksenhakuoikeus korkeimpaan hallinto-oikeuteen asti säilyy niiden palveluiden osalta, joihin on subjektiivinen oikeus.

Kiitokset lausunnossa esitettyjen asioiden huomioimisesta!

Itä-Uudenmaan vammaisneuvostot:

Askolan vammaisneuvosto

Loviisan vammaisneuvosto

Mäntsälän-Pornaisten vammaisneuvosto

Porvoon vammaisneuvosto

Sipoon vammaisneuvosto